

Key words: historical time, periodization, era, period, stage, historical space, synchronistic table.

Стаття надійшла до редколегії
18.09.2017 р.

УДК 94(477.82-2):(-411.16)«179/193»

Валентина Надольська

Документи Державного архіву Волинської області як джерело до вивчення історії єврейської громади Олики (кінець XVIII – 30-ті рр. XX ст.)

У статті проаналізовано документи Державного архіву Волинської області, які характеризують соціально-економічні, правові, релігійні, культурні аспекти історії євреїв Олики кінця XVIII – 30-х рр. XX ст. Різноманітні за змістом і методами складання, під час аналітичного їх вивчення вони можуть бути використані для дослідження минулого єврейської громади містечка.

Ключові слова: Державний архів Волинської області, євреї, Олика, Волинська губернія, Волинське воєводство, архівний фонд.

Постановка наукової проблеми та її значення. В останні десятиріччя значно активізувалася наукова розробка питань історичного розвитку регіонів та окремих населених пунктів під кутом зору етнічності. Вивчення традиційної життєдіяльності іноетнічних громад, які тривалий час проживали на українських землях, робить українську історію більш багатогранною й цілісною. До регіонів, які впродовж декількох століть характеризувалися поліетнічністю населення, належить також Волинь. Своєю чисельністю, компактністю розселення в містах і містечках краю, стійкістю етнічних традицій серед національних меншин вирізнялися євреї.

Історія виникнення єврейських громад у містах і містечках Волині, їх залученість до економічного, громадського, політичного, культурного життя краю, особливості способу життєдіяльності та інші аспекти історичного минулого єврейської меншини вимагають ґрунтовного наукового дослідження. Цій проблематиці приділяють значну увагу зарубіжні наукові інституції: Всесвітня федерація волинських євреїв, Товариство волинських євреїв в Ізраїлі, Яд Вашем, – які видають часопис «Ялкуд Волинь», серію меморіальних книг про життя єврейських громад в окремих населених пунктах Волині. Проте залишається актуальним вивчення зазначених проблем із залученням місцевих матеріалів, серед яких важливе місце посідають архівні документи.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Зазначені вище матеріали стали основою для написання низки публікацій про різні періоди історичного розвитку Олики (В. Атаманенко, О. Бірюліна, М. Богущ, А. Заяць, О. Карліна, Є. Ковальчук, С. Терський та ін.). Їхній інформаційний потенціал для вивчення історії населеного пункту частково розкрито в наукових розвідках В. Александровича, В. Гики. Однак недослідженою залишається проблема висвітлення в архівних документах життєдіяльності євреїв – до середини XX ст. найбільш численної групи населення Олики.

Мета статті – проаналізувати документи Державного архіву Волинської області, які стосуються різних аспектів історії й культури євреїв Олики кінця XVIII – 30-х рр. XX ст.

Їх виявлено у фондах низки організацій та установ Російської імперії й Польської Республіки. До ф. 486 «Олицька міська ратуша» (1799–1861 рр.) увійшла документація виборного органу міського станового самоврядування, створеного згідно з «Городовим положенням» (1785 р.) після включення Правобережної України до складу Росії та поширення на її територію дії «Учреждения о губерниях» (1775 р.).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ратуша відала адміністративно-господарськими, судовими та фінансовими справами купецького й міщанського станів. Як орган міського управління ратуша обиралася на підставі указу Сенату від 23 грудня 1798 р. у складі одного бургомистра та трьох ратманів [17, арк. 269]. Через кілька років склад ратуші розширено двома ратманами від єврейської громади. Таким він лишився до ліквідації інституції в 1866 р. на підставі «Правил об упразднении магистратов и ратуш».

---

¹ © Надольська В., 2017

До фонду увійшла значна кількість діловодної документації ратуші (протоколи й журнали засідань, книги для запису актів, книги запису контрактів, рішення та ін.), у якій безпосередньо або опосередковано висвітлено проблеми життєдіяльності єврейського населення містечка. Зокрема, тут представлено копії документів про привілеї єврейської громади Олики, останній із яких видано 5 травня 1791 р. князем М. Радзивіллою. Він підтверджував силу всіх попередніх [26]. Результати голосування щодо виборів до ратуші бургомистра й ратманів (1812 р. і 1832 р.) відтворюють участь у цьому процесі представників єврейської громади (А. Гершмана, Л. Цукермана, М. Вельштейна та ін.) [18, арк. 195–196; 25, арк. 21–21 зв.].

Оскільки до 1844 р. зберігалася кагальна організація євреїв, то на ратушу в Олиці поклали обов'язки контролю за її діяльністю. Ратуша приймала клятву чотирьох кагальних, обраних громадою містечка й подавала їх на затвердження до губернського правління [19, арк. 12–13]. Вибори відбувалися в єврейській школі в присутності членів ратуші та земського справника. У документах ратуші зберігся текст присяги для членів єврейського кагалу – переклад івритом, написаний російськими літерами [28, арк. 83–86].

Ратуша приймала рішення: про призначення відповідальних за збір чиншу з нерухомості, у тому числі окремо з єврейських будинків [22, арк. 15]; про видачу євреям свідоцтв і паспортів (наприклад задовольнила прохання єврея Гершка Ліповича Цукермана видати йому паспорт для поїздки для богомоління в турецьке володіння Єрусалим) [20, арк. 277]; доручення єврейського цехового товариства своїм уповноваженим [21, арк. 2–2 зв.] та ін.

Частково ратуша займалась і питанням контролю за організацією рекрутських наборів серед євреїв. Після виявлення Волинським губернським правлінням зловживань комісії з набору рекрутів при визначенні наявності тілесних вад у євреїв (1839 р.) прийнято рішення про направлення ратмана з християн для огляду єврейських рекрутів [28, арк. 63–65 зв.]. Членів ратуші ознайомлено з порядком визначення покарання євреям за підмовляння військовослужбовців із євреїв до ухилення від служби або за сприяння до того [28, арк. 109 зв.].

Певних аспектів життя олицьких євреїв стосувались укази й приписи Волинського губернського правління, які надходили до ратуші: про прийняття клятви кагальними оцінювачами будинків й іншого майна, котрі були обрані Олицьким єврейським товариством [19, арк. 179 зв.]; про видачу жителям-євреям м. Олики свідоцтв на право володіння їхніми будинками та про відсутність у них боргів і недоїмок (1816 р.) [19, арк. 214–214 зв.]; про необхідність перевірки кандидатів на посади кагальних, рабинів, старост і скарбників на наявність у них судимості або перебування під слідством (1840 р.) [29, арк. 35].

Цінною для дослідників є інформація про чисельність єврейського населення м. Олика, яка міститься в документах ратуші. Зокрема, у 1830 р. у містечку мешкало 1240 євреїв чоловічої статі [22, арк. 35]. Чисельність громади помітно скоротилася внаслідок великої пожежі, що охопила населений пункт 24 квітня 1833 р. Із 400 житлових будинків євреїв уціліло лише 58. Згоріли також крамниці, велика єврейська молитовна школа й п'ять менших, єврейська лазня, бойня. Багато міщан залишили містечко в пошуках житла та роботи в інших населених пунктах [24, арк. 2 зв.; 25, арк. 81–82 зв.]. У 1838 р. єврейська громада нараховувала 1150 осіб [27, арк. 21 зв.], у 1841 р. – 1151 особу, із яких лише 450 могли самостійно сплачувати державні й міські податки, а за решту осіб вони надходили з коробочного збору [29, арк. 213–213 зв.].

Протоколи та журнали засідань ратуші містять також дані про два єврейські цехи, які функціонували в містечку (шевський – 14 майстрів та кравецький – 20), природний рух євреїв [23, арк. 23–23 зв.]; рапорти єврейського кагалу про його бюджет і його виконання [26, арк. 9–11]; інформацію про борги, які рахувалися за Олицьким єврейським товариством (1839 р.) [28, арк. 121–123 зв.].

Останні з названих вище та інші документи фонду стосуються обкладання єврейського населення коробочним збором – непрямим податком, який стягувався самою єврейською громадою за ритуальний забій худоби й птиці та з продажу кошерного м'яса. Із суми коробочного збору видавали також платню рабинам та іншим релігійним посадовим особам, утримували общинні освітні й благодійні установи. Із кінця XVIII ст. в Російській імперії головним призначенням коробочного збору стало погашення старих кагальних боргів. Однак поступово російська адміністрація за допомогою низки указів, законів і положень перетворила коробочний збір здебільшого в джерело безпосередньої сплати державних повинностей. Положення про коробочний збір 1839 р. установило збір лише з кошерного м'яса. Право стягнення коробочного збору віддавалося з публічних торгів, зазвичай на чотирирічний період, у відкуп євреям, які вносили встановлені суми в ратушу, де зберігалися також щорічні залишки від коробочного

збору (із 1835 р.) [33]. Наприклад, згідно з указом Волинського губернського правління на підставі укладеного контракту з 15 січня 1830 р. по 01 січня 1834 р. коробочний збір по м. Олика віддано купцю 3-ї гільдії Штейнбергу [30, арк. 97–98 зв.]. Ратмани-євреї відповідали за сплату членами своєї громади коробочного збору. Зібрані кошти вони мали щомісяця надсилати до повітового казначейства, за що отримували звітні відповідні квитанції.

Складовою частиною фонду 486 є також циркуляри Київського військового, Подільського й Волинського генерал-губернатора, які дають підставу проаналізувати державну політику щодо євреїв у Російській імперії загалом: «Об учреждении и открытии в Киеве комитета для переселения евреев из сел и деревень в местечки и о воспрещении им постоянного пребывания в Киеве» (1830 р.) [30, арк. 744–744 зв.]; про пільги євреям, «удаленным из 50-ти верстного расстояния от границ Австрии и Пруссии» (1843) [32, арк. 10]; про заходи, прийняті урядом «к образованию евреев в России» [31, арк. 11], тимчасових правилах про підпорядкування єврейських учених і навчальних закладів, домашніх учителів нагляду Міністерства народної освіти (1944 р.) [32, арк. 45–48] та ін.

Інформативними щодо особових даних мешканців єврейської національності м. Олика є ф. 96 «Луцька єврейська громада». У Російській імперії з 1844 р. кагальна (общинна) організація єврейського населення *de jure* не визнавалася, єврейські товариства формувалися переважно навколо головних синагог, вибори в них мали закритий характер, а їхні головні функції, поряд з утриманням синагог, кладовищ і благодійності, полягали в зборі податків і поставці рекрутів. Для олицьких євреїв функції головної виконувала синагога Луцька. Саме її рабини вели записи народжень, шлюбів, смертей і розлучень євреїв Луцької єврейської громади, яка об'єднувала низку населених пунктів Володимир-Волинського, Луцького й Дубенського повітів. У фонді представлено метричні книги 19 населених пунктів із численним єврейським населенням, Олики зокрема. Загалом у фонді відкрито вісім книг запису народження дітей (1854–1856, 1859, 1861–1864 рр.) [9], вісім книг запису розлучень (1848, 1850, 1854, 1855, 1857–1860 рр.) [10], одна книга запису смерті (1861 р.) [11].

Документи з історії євреїв м. Олики відклалися й у фондах організацій та установ, які діяли на території Волинського воєводства в міжвоєнний період. Найбільшу кількість справ об'єднав ф. 46 «Волинське воєводське управління» – вищого органу державного управління на території воєводства, який підпорядковувався МВС. Значна кількість документів фонду стосується єврейських громад Волинського воєводства загалом, окремі з них висвітлюють безпосередньо життєдіяльність олицьких євреїв. Інформативними для дослідників є списки членів єврейської релігійної гміни в Олиці (1935, 1938 рр.). Зі списку членів Олицької єврейської релігійної гміни, складеного станом на 8 грудня 1938 р., дізнаємося, що на той час у містечку мешкало 251 євреї. Вони сплачували податки. Загалом в Олицькій гміні нараховувалося 1274 євреї. Це були переважно купці, кравці, пекарі, шевці. У списку названо й такі професії євреїв містечка, як аптекар, лікар-дантист, муляр, столяр, бляхар, перукар, урядник. Члени єврейської гміни загалом сплачували 1968,5 злотих податку [8, арк. 36–36 зв.].

Про діяльність, фінансовий стан єврейської гміни Олики дізнаємося з протоколу люстрації гміни, складеного її секретарем Іцком Розенбоймом (1937 р.). Правління гміни не мало окремого приміщення, воно збиралося на свої засідання й зберігало діловодну документацію в приватному будинку одного зі своїх членів. Євреї містечка відчували окремі проблеми у сфері задоволення релігійних потреб, оскільки рабин несистематично приїздив до Олики. Ритуальний забій худоби в містечку здійснювало три особи. В Олиці діяли божниці, ритуальна лазня та миква [7, арк. 74–80].

Працювала в Олиці й початкова (4 класи) приватна єврейська школа, організована за сприяння товариства «Тарбут». Інформацію про неї подано в списку приватних початкових, середніх, професійних єврейських шкіл на території воєводства (1928 р.). Станом на 1 грудня її відвідувало 228 учнів [5, арк. 1].

Ще одна справа цього фонду сформована у зв'язку з розглядом воєводським управлінням питання реєстрації в Олиці Товариства «Gemislut Chesed» («Благодійність»). 28 червня 1930 р. відбулися загальні установчі збори товариства, на яких були присутні 26 осіб. Вони обрали голову організації – Арона Саде [6, арк. 1]. Статут Товариства визначив його основні завдання: допомога бідним олицьким євреям, надання безвідсоткової позики для відбудови ними своїх господарств, поруйнованих у роки війни [6, арк. 3–4].

У міжвоєнний період контроль за громадським порядком, діяльністю політичних, громадських і релігійних організацій, будівництвом, торгівлею та ін. здійснювали повітові староства. Вони відповідали й за функціонування на їхній території єврейських гмін. Повітові староства у Волинському воєводстві

були утворені на підставі розпорядження Ради міністрів Польщі від 28 серпня 1919 р. та генерального комісара Східних земель від 5 листопада 1919 р. як органи адміністративної влади на території відповідних повітів (Олика увійшла до складу Луцького повіту).

Фонд 36 «Луцьке повітове староство» містить циркуляри й розпорядження МВС та листування з Волинським воєводським управлінням про проведення виборів голів і членів ради Луцького єврейського гмінного управління, рабинів та їхніх помічників; протоколи засідань гмінних правлінь і виборчих комісій, анкетні листки кандидатів у рабини, списки виборців. У фонді містяться й протоколи засідань, списки виборчих комісій, листи кандидатів, списки виборців, складені у зв'язку з організацією та проведенням виборів членів правління єврейської гміни в Олиці (1932–1934 рр., 1937 р.) [1; 2]. У зв'язку з поважним віком і за його проханням у містечку в 1933 р. відбулися перевибори голови єврейської гміни [2, арк. 99–100].

У Польській Республіці єврейські громади згідно із законом від 14 жовтня 1927 р. визначено як «релігійні об'єднання громадян Мойсеєвого віросповідання». Голова мета їх створення – забезпечення релігійних потреб євреїв. Вони отримали досить широку автономію. Зокрема, рада єврейської релігійної гміни, котра обиралася зі складу членів її правління, у виборах якого на загальних підставах брали участь усі місцеві євреї, стала впливовим органом громадського самоврядування. До її компетенції, окрім іншого, входили питання організації рабинату та ведення метричних книг, організації й утримання синагог, оподаткування, соціальної опіки, організації навчальних закладів, нагляду за релігійним вихованням молоді, підготовки виборів та ін. [34, с. 175].

Документи Луцької єврейської релігійної гміни (метричні та касові книги, журнали реєстрації виданих документів, заяви громадян, протоколи засідань ради й ін.) у Держархіві Волинської області об'єднані у ф. 286. І хоча більшість документів фонду стосується життєдіяльності євреїв м. Луцька, у ньому відклалися й матеріали, які розповідають про життя олицьких євреїв. Зокрема, це заяви громадян щодо реєстрації дітей (1929 р.) [14], книга реєстрації шлюбів та розлучень по м. Олика (1929 р., 1935 р.) [16] і списки виборців до ради гміни, які відбулись у 1933 р. [15].

Інформацію про становище в єврейській релігійній гміні зафіксовано також у документах Луцької повітової команди державної поліції (ф. 45, який об'єднує 2147 справ). Чималу увагу її службовці приділяли діяльності єврейських партій та організацій. Осередки різноманітних політичних партій, громадських організацій і професійних об'єднань були основними формами колективної репрезентативності євреїв у міжвоєнній Олиці. Євреї містечка не стояли осторонь активного громадського життя у воєводстві. У 1925 р. велось листування з луцьким повітовим староством про утворення в Олиці товариства «Tomchej Anijm» (Товариство допомоги бідним євреям). Його організаційне зібрання відбулося в синагозі «Migdacz» 6 жовтня 1925 р., де головою організації обрано Арона Декельбойма [3, арк. 1]. Мережа громадських організацій євреїв у містечку була досить представницькою. Станом на 1939 р. в Олиці діяла низка організацій: відділення Сіоністської організації в Польщі, Єврейська безвідсоткова каса «Gemislut Chesed», Союз єврейських купців, відділення Союзу власників нерухомості на Волині, відділення Єврейського цеху об'єднаних ремісників, Єврейське товариство «Gemislut Chesed», Союз виховання єврейських жінок «WIZO», Товариство єврейських жінок, Товариство опіки над єврейськими дітьми-сиротами і безпритульними дітьми «Centos», Єврейський спортивний клуб «Makkabi»,¹ Культурно-освітнє товариство «Tarbut» [4, арк. 40].

Більш детальну інформацію з цього питання вміщено у звітній документації Олицького постерунку державної поліції (ф. 140, 120 справ). У фонді знаходимо інформацію про збори в Олиці 16 лютого 1930 р. членів Союзу дрібних купців, де обговорювали питання його діяльності [13, арк. 3], список членів ради цієї організації (указано прізвище, прізвище батьків, вік, соціальний стан) [13, арк. 6, 28]. Поліція зафіксувала й дані про збори діючого в містечку з 1925 р. Товариства опіки над єврейськими дітьми-сиротами й безпритульними дітьми. Головою ради учасники зібрання обрали Інду Гостінську [13, арк. 7–7 зв.].

Справа 84 вищеназваного фонду містить також списки правління Кулецького банку (голова Іцек Розенбойм) [13, арк. 28, 31], ради Сіоністської організації (голова Гершко Гелберт) [13, арк. 22–22 зв.] та всіх її членів (56 осіб) [13, арк. 32], списки керівних органів відділення Союзу єврейських ремісників [13,

¹ Більшість єврейських спортивних товариств входили до структури під назвою «Маккабі» – всесвітньої єврейської спортивної організації, яка була створена в 1895 р. на честь історичного героя єврейського народу Іегуди Маккавея. Більшість єврейських товариств мали тотожну назву й відрізнялися лише розміщенням.

арк. 21–21 зв.], організацій «Brith Trumpeldorf» (організація «Брайт Трумпельдор» займалася спортивно-масовою роботою) [13, арк. 15], «Kinder Szus» [13, арк. 17]; матеріали про вибори в 1931 р. від організацій «Tarbut», «Hechaluc-Pioner», «Skaut Zydowski» делегатів на 4-ту крайову конференцію Тарбуту [13, арк. 9]. Документи засвідчують найбільшу активність в Олиці Тарбуту, який об'єднував у своєму складі 56 членів. Це протоколи загальних зборів [13, арк. 10], списки ради [12, арк. 4] і контролюючої ради організації [13, арк. 12–13 зв., 18–18 зв.], усіх її членів [13, арк. 32]. Члени товариства зосереджували свою діяльність, насамперед, на розвитку єврейської культури й мови, створенні шкіл, читалень, наданні матеріальної допомоги своїм одновірцям. Загалом вищеназвані документи свідчать про високий рівень організації та різноплановість громадсько-політичного та освітньо-культурного життя єврейської громади міжвоєнної Олики.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Проаналізовані документи фондів організацій та установ Російської імперії, Польської Республіки, що перебувають на збереженні в Державному архіві Волинської області, характеризують соціально-економічні, правові, релігійні, культурні аспекти історії євреїв Олики. Різноманітні за змістом і методами складання, при аналітичному їх вивченні вони можуть бути використані для дослідження становища єврейських громад у кінці XVIII – 30-х рр. XX ст.

Джерела та література

1. Держархів Волинської обл. Ф. 36. Оп. 13. Спр. 228.
2. Держархів Волинської обл. Ф. 36. Оп. 15. Спр. 310.
3. Держархів Волинської обл. Ф. 45. Оп. 1. Спр. 1425.
4. Держархів Волинської обл. Ф. 45. Оп. 1. Спр. 1447.
5. Держархів Волинської обл. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 1035.
6. Держархів Волинської обл. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 1558.
7. Держархів Волинської обл. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 2495.
8. Держархів Волинської обл. Ф. 46. Оп. 9а. Спр. 1079.
9. Держархів Волинської обл. Ф. 96. Оп. 1. Спр. 31, 90, 110, 220, 318, 370, 411, 455.
10. Держархів Волинської обл. Ф. 96. Оп. 1. Спр. 2, 31, 71, 101, 160, 201, 253, 293.
11. Держархів Волинської обл. Ф. 96. Оп. 1. Спр. 354.
12. Держархів Волинської обл. Ф. 140. Оп. 1. Спр. 95.
13. Держархів Волинської обл. Ф. 140. Оп. 1. Спр. 84.
14. Держархів Волинської обл. Ф. 286. Оп. 1. Спр. 27.
15. Держархів Волинської обл. Ф. 286. Оп. 1. Спр. 92.
16. Держархів Волинської обл. Ф. 286. Оп. 1. Спр. 140.
17. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 16.
18. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 25.
19. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 36.
20. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 47.
21. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 69.
22. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 79.
23. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 84.
24. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 85.
25. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 86.
26. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 95.
27. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 99.
28. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 102.
29. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 111.
30. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 2. Спр. 19.
31. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 2. Спр. 31.
32. Держархів Волинської обл. Ф. 486. Оп. 2. Спр. 35.
33. Коробочный сбор. *Електронная еврейская энциклопедия*. URL : <http://www.eleven.co.il/article/12196>.
34. Mędrzecki W. *Województwo wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1988. 203 s.

Надольская Валентина. Документы Государственного архива Волинской области как источник к изучению истории еврейской общины Олыкы (конец XVIII – 30-е гг. XX в.). В статье анализируются документы Государственного архива Волинской области, характеризующие социально-экономические, правовые, религиозные,

культурные аспекты истории евреев Олыки конца XVIII – 30-х гг. XX в. Разнообразные по содержанию и методам составления документы отложились в семи фондах организаций и учреждений, действующих на территории Волынской губернии, а с 1919 г. – Волынского воеводства. Наиболее информативными для исследователей являются фонды 486 «Олыкская городская ратуша» (1799–1861 гг.) и 140 «Олыкский постерунок государственной полиции» (1920–1935 гг.). При аналитическом изучении архивных документов, они могут быть использованы для исследования жизнедеятельности еврейской общины города, истории Олыки в целом.

Ключевые слова: Государственный архив Волынской области, евреи, Олыка, Волынская губерния, Волинское воеводство, архивный фонд.

Nadolska Valentyna. The Documents of the State Archives of Volhynia Region as a Source for Studying the History of the Jewish Community of Olyka (the End of the XVIII – 30's of XX Century). The documents of the State Archives of Volhynia region that characterize the social, economic, legal, religious, and cultural aspects of the history of Olyka's Jews end XVIII – 30's XX century in article are analyzed. The documents of organizations and institutions operating in the territory of the Volhynia province, and since 1919 – the Volhynia Voivodeship, have deposited in the seven archival collections. They are diverse in content and methods of compilation. The collections 486 «Olyka City Hall» (1799–1861) and 140 «Olyka Station of the State Police» (1920–1935) are the most informative for the researchers. These documents can be used for study the life of the Jewish community in the city, the history of Olyka as a whole in the analytical study of them.

Key words: State Archives of Volhynia Region, Jews, Olyka, Volhynia province, Volhynia Voivodeship, archival collections.

Стаття надійшла до редколегії
07.09.2017 р.

УДК 94(477)«18/19»: 438.41

Наталя Петрик

Становлення Музею визвольних змагань та формування його колекцій: від відділу Музею НТШ до окремої музейної установи

Розглянуто процес становлення Музею визвольних змагань від етапу формування окремого відділу в рамках Музею НТШ до утворення спеціалізованого музею як окремої інституції. Висвітлено роль товариства «Молода громада» у процесі виникнення нового Музею. Розглянуто нормативно-правову базу, на основі якої мав функціонувати Музей.

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка (НТШ), Музей визвольних змагань, товариство «Молода громада», колекції, пам'ятки.

Постановка наукової проблеми та її значення. Провідну позицію в науковому та культурному житті Львова наприкінці XIX – у першій половині XX ст. відіграло Наукове товариство імені Шевченка (НТШ), яке було своєрідною неофіційною «українською академією наук» Східної Галичини. Товариство засноване українською інтелігенцією Наддніпрянщини та Галичини в місті Львові після заборони друку й поширення літератури українською мовою на так званій великій Україні. Тому на початковому етапі свого існування воно було власне літературним товариством.

Особливу роль у становленні та діяльності товариства відіграла праця Михайла Грушевського, навколо постаті якого формувалася вся українська історична наука другої половини XIX – початку XX ст. Переїхавши до Львова, М. Грушевський став одним з ініціатором та натхненників щодо перетворення Товариства в наукову установу – Наукове Товариство імені Шевченка (НТШ). Саме він надавав великого значення формуванню музею в рамках товариства як одного з важливих структурних елементів новоствореної наукової інституції. Окрім Михайла Грушевського, біля організаційних витоків музею стояли також Іван Франко, Олександр Барвінський, Федір Вовк [1, с. 33]. Плідна праця львівських науковців і значні внески жертводавців музею сприяли не лише збагаченню його колекцій, а й поступовому розширенню структури самого музею з виділенням окремих відділів, що спеціалізувалися на окремих тематиках.

¹ © Петрик Н., 2017